

*ACTES DE LA 6a JORNADA D'ESTUDIS LOCALS DE BOT (TERRA ALTA),
DE JOSEP SERRANO DAURA (COORD.)¹*

La Guerra de Successió i Catalunya és el tema central de la 6a Jornada d'Estudis Locals celebrada a Bot (Terra Alta) el 15 de novembre de 2003, sota

1. Ajuntament de Bot, 2004, 154 p.

la coordinació del doctor Josep Serrano Daura de la Universitat Internacional de Catalunya, de la qual al seu dia vam donar compte. Alhora és el recull o publicació d'aquelles actes que foren presentades al públic en un volum de cent cinquanta-quatre pàgines la tardor de 2004. També recull la presentació del llibre d'actes de la 5a Jornada d'Estudis Locals de Bot que es dedicà exclusivament al folklorista Joan Amades, i altres actes de les primeres jornades tal com es detallarà més avall, tot publicat per l'Ajuntament de Bot, amb la col·laboració de la Universitat Internacional de Catalunya, el Consell Comarcal de la Terra Alta, la Diputació de Tarragona i la Generalitat de Catalunya.

Ultra les breus locucions de presentació del programa i inauguració de la Jornada, destaquem el cos central de la publicació, amb els treballs que tot seguit comentem.

Vicenç Subirats i Mulet, a «La Nova Planta a la comanda d'Orta i en especial a la vila de Bot», posa l'atenció, en una primera part, als trets generals que afectaren tot el país, quant a la inseguretat individual i col·lectiva que suposà per als naturals de Catalunya la pèrdua de llurs llibertats, drets i institucions, amb el corresponent pas a ésser governats per òrgans i institucions estranyes a la tradició coneguda. En una segona part, s'apropa en l'anàlisi als fets esdevinguts en la vila de Bot mateixa i a la comanda d'Orta, a la qual pertanyia i de la qual s'anava separant a mesura que es debilitava el poder del senyor, el comandador d'Orta, i guanyava força la nova administració que sortí del Decret de Nova Planta i de les disposicions de l'Audiència, fortament uniformadores. S'esmenta com a norma per l'administració dels comuns de ciutats i viles l'acord de 22 d'abril de 1717 que permeté baixar al detall segons que les viles i llocs fossin reials o de baró, per determinar qui nomenaria batlles i regidors. Acompanya dos quadres dels oficials de Bot del període que va després de la guerra fins a 1750, i dos documents sobre irregularitats en el nomenament dels oficials.

Sixto Sánchez-Lauro, a «La Corona de Aragón y la monarquía borbónica» mostra amb gran destresa l'encaix d'aquelles dues institucions: la Corona d'Aragó i la monarquia borbònica, que es juxtaposen una rera l'altra en el temps, i llur vigència real. La coexistència subjectiva d'aquells dos conceptes (mantinguda pels naturals dels territoris peninsulars, amb França donant suport a Castella i Lleó, i Àustria, Holanda i Anglaterra a la Corona d'Aragó) esdevingué la causa de la Guerra de Successió, justa causa pels naturals de la terra. L'autor fa el dibuix formatiu de la Corona d'Aragó amb el casament del comte de Barcelona i Peronella a Barbastre el 1137. Esmenta el tractat de Corbeil com a renúncia formal de França sobre els comtats catalans a favor de Jaume I, i en fase d'expansió, la instauració dels regnes de Mallorca i de València als territoris guanyats als sarraïns són l'exponent de l'engrandiment de la Corona d'Aragó fins a

les posteriors integracions de Sardenya, Sicília, Nàpols i els ducats d'Atenes i Neopàtria. Marca els punts bàsics com el Compromís de Casp, la unió dels Reis Catòlics i la integració de la Corona d'Aragó que des de Carles I es consolida en la Monarquia Catòlica o Monarquia de les Espanyes.

Josep M. Mas i Solench, a «El dret civil català, abans i després del Decret de Nova Planta», il·lustra amb abundosos detalls la formació del dret civil català, les fonts i les principals institucions que el conformaren, per deixar al lector un immillorable camp que li permetrà percebre allò que representà per als naturals de Catalunya la imposició del Decret de Nova Planta. Comenta amb detall les diferents fonts i les institucions de dret que en el decurs del temps permeteren la fixació del dret civil català i l'adaptació a les mutants realitats, tot posant de relleu l'aportació d'autors destacats que amb llurs obres i comentaris crearen una rellevant i envejable literatura jurídica. Descriu la Guerra de Successió i les seves causes, com a principal, la doble candidatura a la successió del tron; descriu la posició contraposada dels diversos territoris peninsulars i àdhuc dels diferents països europeus, inclosa la variació de postura i l'abandó d'alguns d'aquests que reportà la derrota per als territoris de la Corona d'Aragó, i assenyala la caiguda esglaonada de València, Aragó i Mallorca. Restant Catalunya sola per combatre els exercits contraris, no li quedà més opció que capitular. Inserir els dos primers articles del Decret de Nova Planta, gràcies als quals hom pot ponderar l'estat real en què quedà el dret civil català. Esmenta les opinions i algun informe de destacats juristes que permeteren salvar el dret civil català, malgrat que l'organització governativa se centri en l'Audiència, presidida per un militar. Exposar la gran tasca i l'esforç que suposà el mantenir viu el dret civil català i el seu estudi durant el segle XVIII, durant el període constitucional del segle XIX que fou també període de les grans codificacions projectades cap a la uniformitat de les lleis, i bona part del XX, que veié promulgada la Compilació de dret civil especial de Catalunya de 1960, i en darrer terme, la Constitució de 1978 i l'Estatut de 1979, que permeteren la constitució del Parlament de Catalunya, amb capacitat legislativa, i el restabliment de la Generalitat, els quals han fet possible, tot fent ús de competències atribuïdes, la publicació de diverses lleis i alguns projectes per l'avenir. En darrer terme dibuixa l'autor el camí d'obstacles que només la convicció i l'esforç han pogut vèncer quan s'han unit amb la perseverança, per aconseguir l'actual estat de competències normatiu.

Víctor Ferro i Pomà, a «La Guerra de Successió i l'11 de Setembre: Barcelona i Bot, dues experiències d'un mateix fet històric», posa de relleu la crua realitat d'aquella guerra en què Catalunya s'esfumà «del mapa de les entitats polítiques sobiranes d'Europa i del món». Tot i que l'autor empra la dicció reflexiva

per tal de posar en el joc de l'anàlisi la major quantitat d'hipòtesis, destaca la diversitat de posicionaments subjectius i mudadissos, tant personals com col·lectius, a causa de les desiguals escales de valor en les relacions interpersonals, basades en l'interès o la conveniència, en la fidelitat o la lleialtat, en l'afecte o l'enemistat, i més punyent encara: aquella situació real d'haver caigut la vila de Bot en poder de Felip V set anys abans que Barcelona. Remarca que Catalunya, com a conseqüència de la derrota, va perdre les institucions més essencials i, emprant l'expressió de l'autor, «es va perdre la possibilitat de fer valer una voluntat col·lectiva jurídicament eficaç, tant en el pla intern com en la seva projecció cap a l'exterior». Segueix desqualificant el mètode absolutista amb què Felip V va organitzar el govern de Catalunya i passa a oferir propostes viables per tal que avui dia hom pugui trobar formes sense que calgui inventar-les. Afirma que només cal adaptar-les, ja que hi ha països, no massa lluny ni estranys, que ens poden oferir referents positius i experimentats.

Després de reproduir les paraules de cloenda de la Jornada i com a apèndix de les actes, s'ha inserit el text íntegre del Decret de Nova Planta, seguint l'edició de Josep Teixidó, per tal de facilitar-ne la consulta puntual d'algun fragment.

Com a annexos, s'inclouen algunes ponències presentades en les edicions d'aquestes Jornades dels anys 1998 i 1999, amb la idea de reunir, a poc a poc, totes aquelles que no pogueren ser publicades en conjunt en els seus anys. En aquesta ocasió ressenyem les següents:

1) *De la primera Jornada d'Estudis (1998)*

Vicenç Subirats Mulet, divideix el seu treball «Bot, la vila i el seu terme» en una introducció, una primera part (I) sobre la vila: portals i muralles (1), i església (2); una segona part (II) sobre el terme: les partides (1), la Torre de l'Olivar (2), i com a apèndix acompanya un quadre de topònims de la vila i del terme de Bot, destinat a oferir, majorment als naturals d'aquella vila, la constatació o simple anàlisi dels topònims que es mantenen ressenyats en documents durant el període que va des de 1573 a 1728, i d'aquells que encara avui són emprats per a referir-s'hi.

Josep Serrano Daura, a «El dret propi de la comanda d'Orta», parla del tema enunciat en quatre grans apartats, que són: I. El Dret a Catalunya, II. La pervivència del dret consuetudinari, III. La Comanda templera d'Orta, i IV. Els Costums d'Orta. Fa una acurada descripció dels precedents històrics en els tres primers apartats i en el quart exposa les causes o les raons de la situació de conflicte que es va suscitar entre el Temple i els naturals de la comanda d'Orta. Apunta que

entre les diferents postures del conflicte hi havia els diferents drets aplicables: el de la primera carta de població a furs de Saragossa; el de la majoria de pobladors procedents de les comarques catalanes i en especial les de Lleida, que invocaven els costums d'aquesta ciutat. En darrer terme va concórrer l'interès del Temple, que com a senyors d'Orta defensaven el seu domini sobre la comanda i una de les formes és l'assumpció de la potestat legislativa promulgant un codi de costums, per mig d'una concòrdia signada el 16 d'abril de 1296; així es formalitzà la fixació escrita del dret a seguir: 81 capítols, el darrer dels quals indica el dret supletori.

2) *De la segona Jornada d'Estudis (1999)*

Antoni Cortés, a «Els poblats ibèrics al terme de Bot», fa una descripció planera per tal de situar el terme de Bot com a escenari del sistema de vida dels ibers, tot indicant el període de temps durant el qual es creu que l'ocupaven, els punts on tenien l'habitat, alguns concrets i d'altres, amb pocs indicis, suposats, com la composició dels grups amb nombre més aviat reduït. Ofereix indicacions bibliogràfiques d'unes publicacions que també en parlen i el lloc (Biblioteca de la Vila de Bot) on es poden veure algunes petites troballes, a part d'acompanyar dos gràfics amb diferents dibuixos de perfils de ceràmica.

Vicenç Subirats Mulet, a «Bot, el municipi i els seus oficials», fa una exposició de l'organització del comú de la vila durant l'edat moderna, de la dependència dels seus naturals com a vassalls del comanador d'Orta, de l'organització de la comunitat veïnal, dels oficials posats per mantenir aquella organització entre veïns i comanador i per gestionar la convivència del grup, com els jurats, el mostassaf, el corredor i el saig; parla també dels òrgans col·legiats i consultius com el Consell Secret, el Consell Secret i General i el Consell Obert. Com a apèndix inclou quatre quadres on es reflecteixen uns pocs exemples de batlles i jurats, els components del Consell General i Secret de 1692, diferents veïns que actuen com a oficials o testimonis i una petita nòmina de preveres relacionats amb Bot per diferents raons.

Josep Serrano Daura, a «El territori i la població de la comanda d'Orta», analitza amb detall, en una primera part, el territori que quedà conformat com la Comanda d'Orta, que ja es té com a districte en el document de 1153 de Ramon Berenguer IV, malgrat que no quedà definit fins que es resolgué per la renúncia a favor del Temple que els Montcada feren dels drets que aquesta família tenia sobre Bene, i la incorporació de Prat de Comte al principi del segle XIII; indica les viles del territori i els llocs de menor entitat com Ferres, Arbellars i Ortells. En el següent apartat, tocant al repoblament, distingeix aquell promo-

gut pel rei, d'aquell que va dur a terme el Temple. Detalla com a element primordial la concòrdia que el Temple fa amb el Bisbat de Tortosa sobre el repartiment dels drets eclesiàstics, i la posterior carta de poblament atorgada pel Temple el 1192. Les condicions d'aquesta carta, que introdueixen pesos i mesures de Lleida, fan deduir que la major part de pobladors provenien d'aquella ciutat i dels seus contorns; i el mateix podem dir de la promulgació dels Costums d'Orta el 1296, que detalla els noms de les poblacions d'origen dels veïns signants del document. Quant al nombre de pobladors, fa un estudi evolutiu partint de diferents notícies, per acabar amb les dades més concretes dels fogatges de 1359, 1378 i 1381, gràcies a les quals fa una estimació de la quantitat d'habitants de cada vila o lloc de la comanda d'Orta.

Vicenç Subirats i Mulet
Historiador i jurista